

особистостями та громадськими організаціями, що займаються не тільки популяризацією цього напрямку, а й науковими розробками, класифікацією і каталогізацією знань про екодизайн, а також проведенням спеціалізованих виставкових і конгресних заходів [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Станкевич М. Протодизайн, концепції і морфологія дизайну / Михайло Станкевич // Нариси з історії українського дизайну ХХ століття: збірник статей за ред. М. Яковлева. – К.: Фенікс, 2012. – С. 122-131.
2. Курочкин В.А. Экологические приемы формообразования в дизайне [Электронный ресурс] / В.А. Курочкин // Архитектон: известия вузов.– №41. – 2013. – Режим доступа: http://archvuz.ru/2013_1/16.
3. Руденченко А.А. Формування основ фахової підготовки студентів мистецьких навчальних закладів засобами етнодизайну / А.А. Руденченко // Вісник ХДАДМ. – № 8. – 2011. – С. 29-31.
4. Глазичев В. Нариси з теорії і практики дизайну на заході. [Електронний ресурс] / В.Глазичев. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Vuks/Culture/Glaz/02.php.
5. Борисова С. Етнодизайн як явище сучасної культури. [Електронний ресурс] / С. Борисова. – Режим доступу : [rozumniki.ua.ua/view-articles etnodizayn](http://rozumniki.ua.ua/view-articles-etnodizayn)
6. Чупріна Н.В. Апсайклінг та його визначення як напряму екодизайну в сучасній індустрії моди. [Електронний ресурс] / Н.В. Чупріна, М.Б. Сусук. – Режим доступу : [knutd.com.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/...](http://knutd.com.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/)

УДК 37:[7.012:504]

Володимир Прусак
(Львів, Україна)

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлюється роль екологічної свідомості у професійній діяльності фахівця. Виявлено, що екологічну свідомість розуміють як ціннісні установки, направлені на збереження, відновлення і раціональне використання природи. Показано, що науковий аспект виходу із екологічної кризи передбачає формування у особистості екоцентричного типу екологічної свідомості. Сформульовано базові положення формування екологічної свідомості майбутнього дизайнера у системі неперервної освіти, зокрема: орієнтація на концепцію цілісного середовищного дизайну; формування системи ціннісних екодизайнерських установок; усвідомлення синергетичного характеру екологічних процесів та причетності до збереження природи в процесі професійної діяльності; усвідомлення цілісності світу, де людина є атрибутивною складовою; формування професійно спрямованої екологічної картини світу.

Ключові слова: природа; екологія; підготовка дизайнера; екологічна освіта; екологічні знання; екологічна свідомість.

The article was research the role of environmental awareness in professional careers. Revealed that environmental awareness is understood as values, focused on saving, restoration and sustainable use of natural resources. Was showed, that the scientific aspect of overcoming the environmental crisis involves the formation of personality type ecocentric environmental awareness. Formulated the basic provisions of the environmental awareness of the future designer of the system of continuous education, in particular, focus on the concept of integrated environmental design; forming system of value ecodesigners installations; understanding the synergistic nature of ecological processes and involvement in the preservation of nature in the profession; awareness of the integrity of the world where man is

attributive component; formation of professionally focused ecological world view.

Keywords: *nature, ecology, training of a designer, ecological education, ecological knowledge, environmental awareness.*

Постановка та актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства усе більшої актуальності набуває необхідність екологічної переорієнтації свідомості кожної людини. Такий процес стає можливим за умов переосмислення самої людини [6]. Формування екологічної свідомості передбачає таку перебудову поглядів і уявлень людини, коли освоєні нею екологічні норми стають одночасно нормами її поведінки по відношенню до природи. У тому випадку, якщо екологічні знання, вже сприйняті людиною, але не являються для неї імперативом поведінки, навряд чи можна говорити про наявність у неї екологічної свідомості в повному розумінні цього слова. Скоріше можна говорити про більш або менш наявні її передумови у вигляді простої поінформованості [4, с.10]. Необхідність переходу освітньо-виховної екології на нові науково-природничі засади усвідомлюється сьогодні й науковцями, і педагогами-практиками, і суспільством у цілому. Однак перехід освіти до навчання молоді на принципах нової екологічної парадигми є складним завданням. Докорінних змін потребують понятійний і категоріальний апарат, логіка викладання предмета і методологія екологічної освіти. Про це свідчать численні авторські навчальні програми, нові посібники з екології, які ще не повністю позбулись схоластики, догматизму, а то й звичайного неучтва [2].

Процес становлення екоцентричної свідомості завжди зв'язаний з формуванням у молоді, що вчиться, рис моральності і гуманності, тобто розвитком духовного світу людини. Тут важливе усвідомлення того, що перш ніж користуватися ресурсами природної системи з метою задовольнити особисту потребу, потрібно сто разів думати про беззбиткові шляхи такого роду дії. Отже, екологічна освіта почала трактуватися як безперервний навчальний процес, направлений на засвоєння людиною систематизованих знань, умінь і навиків, який формує не лише його відповідальне відношення до навколишнього природного середовища, але і спільну екологічну культуру.

Аналіз останніх досліджень з зазначеної проблеми. У сучасній філософії безпосередньо проблемі виникнення і розвитку екологічної свідомості присвячені роботи Р.У. Біджиевої, Н.А. Бірюкова, А.І. Валітової, О.М. Варго, Е.У. Гірусова, С.Д. Дерябо, Т.В. Іванової, Т.П. Казначеева, А.Н. Кочергіна, В.В. Пустовойтова, В.О. Сітарова, Л.М. Яо, В.А. Ясвіна. Важливі наукові розробки належать таким авторам як М.І. Дробноход, Ф.В. Вольвач, С.Г. Іващенко, Б.А. Мукушев, Л.І. Сидоренко, Г.С. Тарасенко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Поряд з низкою важливих публікацій у цьому напрямі, проблема теоретичного осмислення процесу становлення екологічної свідомості фахівця, оновлення її поняттєвого та категоріального апарату, а також виявлення її особливостей у підготовці фахівців з дизайну не були предметом спеціального дослідження, що і зумовило вибір теми пропонованої статті.

Формулювання цілей статті – обґрунтування базових положень становлення екологічної свідомості майбутнього дизайнера у системі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу. В освітніх закладах України викладається низка дисциплін екологічного циклу, покликаних формувати в молоді сучасну науково-природничу картину світу, а також сприяти засвоєнню нею іманентних принципів і закономірностей розвитку природи на рівнях її структурної організації від організму до людського суспільства і біосфери включно.

Студенти ж, повинні навчитися не лише обґрунтовувати свої світоглядні позиції у сфері екології, а й користуватися здобутими знаннями у повсякденному житті. Отже,

у структурі цілей екологічної освіти виразно простежуються світоглядний (буттєвий) та прагматичний (діяльнісний) аспекти: як саме людина усвідомлює себе у природі, зв'язки з нею та якою відповідно до цього має бути її поведінка у природі. Це й становить основний зміст екологічної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства.

Гуманітарно-світоглядна компонента екології тривалий час була прерогативою ідеологічних органів та їх численних відгалужень в освіті, її осердя – науково-природничу основу – становила так звана загальноприйнята концепція ноосфери (ноосферна парадигма), що, як з'ясувалося, вичерпалася і виявилася недієздатною у практичному і теоретичному аспектах.

Аксіологічний сенс екодизайн-освіти полягає в тому, щоб сформувати ціннісні екологічні установки, в основі яких – цілісне сприйняття світу, визнання не утилітарної, а загальної цінності природи як основи життя, відповідальне ставлення до всіх проявів життя. Цілісне уявлення про світ, екологічна культура, цілісний світогляд, екологічна свідомість особистості – основа формування інтеграційної ключової компетенції будь-якого фахівця. Оволодіння цією компетенцією в процесі екологічної дизайн-освіти – нове, затребуване часом завдання педагогіки вищої школи. Нові аксіологічні орієнтири, цілісний погляд на світ, ідеї екогуманізації і екологічної культури повинні сприяти становленню екологічної компетентності в професійній підготовці дизайнерів.

У зв'язку з цим, екологічна компетентність дизайнера може бути представлена як здатність і готовність реалізувати в професійній діяльності екологічні ціннісні установки і орієнтири, проектувати цілісне предметне середовище [1].

Без сформованої нової освітньої моделі не можна сформувати ані екологічну свідомість, ані стійке суспільство. Адже екологічні, а відтак і валеологічні, проблеми мають більш глибинний характер і закорінені в тих сферах людського буття, що охоплюють релігійні та світоглядні системи, суспільні норми, етнічні, людські взаємини, культуру взагалі. Тільки високоосвічене та високодуховне суспільство здатне реалізувати принцип коеволюції з природою (тобто принцип спільного, узгодженого, природовідповідного розвитку).

Проблема постійного екологічно безпечного розвитку, фізичного і морального здоров'я суспільства – це, насамперед, проблема індивідуальної та колективної свідомості, формування якої є прерогативою системи освіти. Проблему становлення світогляду тих хто навчається доцільно змістити в реальну площину екологічного виховання, з'ясування праксеологічного змісту поведінки людини у природі та її стратегії виживання, оскільки саме так формулюється найактуальніша проблема сучасності – стратегія виживання людства. А це завдання, як відомо, є прерогативою сучасної екології, яка поміж усіх дисциплін має найвідповіднішу для цього методологію, концептуальні основи та систему робочих методів [2].

Тенденція розвитку дизайну та проектної культури в цілому залежать від двох найважливіших факторів. З одного боку, це бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, з іншого – викликані ним соціальні й екологічні зміни. Стрімкий розвиток техніки спричинив багато глобальних проблем ХХ століття. Техноцентризм, техноцентристські орієнтири сучасної цивілізації визначали до останнього часу розвиток не лише технічних і природничих, а й гуманітарних наук. На зміну технократичному мисленню сьогодні приходять нові форми усвідомлення перспектив розвитку суспільства й цивілізації. У рамках екологічного руху формується екологічна свідомість зі своїми особливими настановами, напрямками думки й цінностями.

У прагненні з'ясувати зміст і функції екології у сучасному освітньому просторі, звертається увага на взаємопов'язаність аксіологічних вимірів сучасного екологічного знання та її етичних, естетичних, художніх, філософських аспектів [6]. Екологія повинна не тільки «нав'язувати» індивідууму від імені суспільства кодекс поведінки, але й давати можливість «вписатися» у цей кодекс. Саме в екологічному контексті, на

думку М.І. Дробнохода, поєднується матеріальне і духовне [3]. У такий спосіб відбувається посилення етичного компоненту у змісті екології. Естетичне та екологічне у світогляді не просто співіснують, але й взаємодіють, впливають одне на одне. Своєрідним «каталізатором» їхньої взаємодії є етичне як система соціально визначених норм поведінки, що вироблені людською культурою.

Під екологічною свідомістю розуміються «ціннісні установки, направлені на збереження, відновлення і раціональне використання природи. Ціннісні установки передбачають систему наукових знань, поглядів і переконань, що забезпечують становлення відповідального відношення особи до навколишнього середовища у всіх видах діяльності» [5, с. 32]. Сьогодні паралельно існують два типи екологічної свідомості: *антропоцентрична екологічна свідомість* передбачає весь спектр природоохоронної діяльності особи або суспільства з позиції чинника корисності для людини; *екоцентрична або біоцентрична екологічна свідомість*, яка виступає як нова парадигма екологічного мислення. Тут гармонійний розвиток, або коеволюція людини і природи, виступає як вища цінність.

Збитковість антропоцентричної свідомості полягає в тому, що комфортність і зручності для людини завжди досягаються величезною ціною забруднення оточуючого її середовища. Наприклад, для виготовлення автомобіля знадобиться декілька тонн залізняку. При цьому псується ґрунт, у результаті плавлення руди в атмосферу викидається значна кількість шкідливих речовин, відбувається теплове забруднення атмосфери Землі і так далі. З позиції природних наук дана суперечність, властива сучасній цивілізації, трактується через поняття ентропії, яка стала застосовною для всіх соціоприродних процесів навколишнього світу. Створення зручностей для людини завжди відбувається за рахунок зростання ентропії енергетичних і матеріальних ресурсів оточуючої нас природи.

В людській свідомості віками укорінялася думка про невичерпність і стабільність світу. Не лише окремі люди, але й суспільство в цілому настільки звикли до такого аксіоматичного положення про те, вони є похідними від навколишнього світу. Реалії сьогодення доводять зворотнє: стан природного та соціального середовища став похідним від діяльності людини. Тому, самим безпосереднім чином залежить від рівня культури людей і ступеня їхньої моральності. Творчий, конструктивний характер людської діяльності завжди виступає важливою умовою розвитку його екологічної культури [5]. Осмислення синергетичних аспектів екології молоддю, що навчається, сприяє формуванню у неї *екологічної картини світу*, яка співзвучна із узагальненою екологоеволюційною синергетичною картиною світу, створеною академіком Н.Н. Моїсеєвим. Ретроспективно змальовуючи минуле природного світу, виникнення життя на Землі, він вважає, що його першоосновою є «фундаментальна біфуркація» процесу еволюції; наступний другий етап – «народження Розуму», виникнення і розвиток інтелекту, мислення та моральності. Моральність особливо важлива, оскільки внаслідок діяльності людини виникає «друга природа» – техносфера, що є небезпекою як для природи, так і для людини. На певному етапі розвитку людини виник «колективний розум», за допомогою якого можливо здолати проблеми, що породжуються розвитком техносфери. У своєму розвитку людина може і не зуміти здолати «заборонену межу» – переведення біосфери в такий стан, коли в ній більше не залишиться місця для неї самої.

Зараз має місце «новий виток антропогенезу», людство підійшло до нової, третьої перебудови такого ж масштабу, як і дві перші. Головна проблема – втрата можливої нестійкості біосфери як цілісної системи, частиною якої тепер є людство. Результатом втрати стабільності теперішнього стану квазірівноваги буде перехід біосфери (як і всякої нелінійної системи) в новий і невідомий нам стан, в якому людині просто може не знайтися місця. Біосфера як самоналагоджувальна система (за рахунок регулюючої дії біоти, тобто елементу біосфери) до певного часу могла компенсувати

зовнішні навантаження, що змінюються. Упродовж мільярдів років вона утримувала параметри біосфери в тому вузькому інтервалі їх значень, в якому лише і міг виникнути наш біологічний вид. І це регулювання забезпечувалося незважаючи на те, що за час існування планети біосфера Землі неодноразово піддавалася додатковим зовнішнім навантаженням – коливання сонячної активності, падіння метеоритів, інтенсивний вулканізм і так далі.

Сьогодні основним джерелом небезпеки для стабільності біосфери стає людина [7]. Саме діяльність цього біологічного виду стала причиною для стійкого розвитку всього живого нашої планети. «Людина як складна відкрита система, але в той же час і елемент системи більш високого рівня – Природи, її підсистеми – зобов'язана погоджувати цілі свого розвитку із цілями розвитку Природи, інакше може виявитися небажаним елементом і бути «відбракованим», зрештою, природною системою відбору. Тому слід переглянути укорінену установку про всещля наукового знання і людської можливості однозначно передбачати поведінку системи. Нині існуючий живий і неживий світ влаштований дуже оптимально, тому будь-яка спроба його «удосконалення» на догоду людині приводить до того, що енергетична ефективність і екологічна перевага «нового» місця існування кінець кінцем виявляється нижче природною.

Наукове розуміння виходу із екологічної кризи є видимим в такому контексті – це формування особи екоцентричного типу екологічної свідомості, що ґрунтується на принципах теорії самоорганізації. Постулати даної теорії стосовно екологічної проблеми свідчать, що виживання людства можливе лише при узгодженій дії суспільства і природи (діалог між суспільством і природою); за кожен необдуманий крок людини в освоєнні об'єктів природи прийдешнє покоління може розплатитися дуже дорого; сьогоднішня перемога над природою може відгукнутися завтра у формі екологічної кризи; природа поступає завжди оптимально, економно і «мудро» [5]. Знання ж, почерпнуті із синергетики і пов'язані з питаннями виникнення флуктуацій в макроструктурі, можливості їх резонансного розростання, тобто біфуркаційно-катастрофічної «поведінки» природи при порушенні її екологічної рівноваги, здатні забезпечити розуміння ними того, що в особливих станах нестійкості навколишнього середовища діяльність кожної людини може виявитися істотною для природних процесів. Розуміння того, що за екологічною кризою наступлять системні кризи: соціальні, духовні і ін., повинно мобілізувати весь спектр, гуманний потенціал всіх інтелектуальних осіб (школярів, студентів, політичних діячів, підприємців, учених і ін.). Звідси витікає необхідність усвідомлення кожною людиною величезного вантажу відповідальності за долю всієї соціальної системи і навколишнього світу, особливо у відрізок часу перехідного періоду нашого суспільства.

Висновки. Таким чином, можна сформулювати **базові положення становлення екологічної свідомості майбутнього дизайнера у системі неперервної освіти:**

- орієнтація на концепцію цілісного середовищного дизайну, що охоплює продукти промислового, графічного дизайну та архітектури;
- формування системи ціннісних екодизайнерських установок, спрямованих на збереження, відновлення і раціональне використання природи;
- усвідомлення синергетичного характеру екологічних процесів та причетності до збереження природного середовища в процесі майбутньої професійної діяльності;
- усвідомлення цілісності світу, де людина виступає атрибутивною складовою;
- формування професійно спрямованої екологічної картини світу.

До подальших напрямів відносимо дослідження інших аспектів екологічної підготовки майбутнього дизайнера у системі неперервної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазачева А.О. *Формирование экологической компетентности будущих дизайнеров в профессиональной подготовке: автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. педагог. наук: 13.00.08 / А.О. Глазачева.* –

- Москва, 2009. – 25 с.
2. Дробноход М.І. *Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою: [Кол. моногр.] / М.І. Дробноход, Ф.В. Вольвач, С.Г. Іващенко. – К.: МАУП, 2000. – 76 с.*
 3. Дробноход М.І. *Філософія екологічної освіти: концептуальні основи / М.І. Дробноход // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 43-49.*
 4. Ліпич І.І. *Екологічна діяльність як складова соціокультурного процесу: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філос. наук: 09.00.03 / І.І. Ліпич. – К., 2008. – 18 с.*
 5. Мукушев Б.А. *Синергетический подход к экологизации образования / Б.А. Мукушев // Вестник высшей школы. – 2008. – № 10. – С. 30-37.*
 6. Сидоренко Л.І. *Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси: Навчальний посібник / Л.І. Сидоренко – К.: Вид. ПАРАПАН, 2002. – 152 с.*
 7. Тарко А. Н.Н. *Моисеев о проблемах развития биосферы и общества // Свободная мысль. – 2002. – №8. – С.14-19.*

Вячеслав Колейчук (МАРХИ)

Александр Лаврентьев (МГХПА)

ЭКСПЕРИМЕНТ В ДИЗАЙНЕ: СМЫСЛ И ЦЕЛИ

Эксперимент в дизайне, в отличие от эксперимента в других областях художественного творчества, таких как живопись или скульптура, фотография или кинематограф, в которых новаторские произведения сохраняют принадлежность к традиционной жанровой структуре, зачастую нацелен на разработку не столько вещей или их проектов (законченных продуктов деятельности), сколько формальных или функциональных принципов, «полуфабрикатов», идей вещей. Так же как в науке и технике, эксперимент в дизайне имеет, как правило, отвлеченный характер, что проявляется в преувеличенном внимании к одним факторам проектирования (социальным, функциональным, формообразующим) и временном игнорировании других. На этой проверке идей в их максимальном развитии мы и остановимся. **Эксперимент в дизайне опирается на три важнейшие категории дизайнерского формообразования: материал, технологию, структуру.**

Под материалом подразумевается не только реальный физический материал, но и материал аналитический, творческий – образы и элементы композиций. Технология – это также не столько производственная технология, сколько технология моделирования форм в проектной деятельности, которая может замещать, имитировать реальные технологические процессы или совпадать с ними. Работу по экспериментальному проектированию целесообразно начинать с наиболее общего уровня формообразования, вне влияния социальных, функциональных, семантических аспектов. Столь же общий, универсальный характер носят и проблемы технологии формообразования: оперирование с графическими элементами, комбинаторными и трансформирующимися структурами.

Названия подразделов отражают последовательность рассмотренных тем: обзор проблем формообразования в дизайне; графика; объемное формообразование из плоскости; трансформирующиеся и кинетические структуры и композиции, комбинаторное формообразование, а иллюстрации отражают ту широту диапазона информационной среды, в которой должно осуществляться экспериментальное моделирование. **Исследовательский пафос – это, наверное, наиболее интересное явление в современном художественном творчестве.** В работах художников, дизайнеров, архитекторов прослеживаются как бы два плана: один – чисто художественный, связанный с формальной композицией; проекты (часто серии работ) представляют собой некие эстетические аспекты творчества. Другой – концептуальный. В этом втором плане иллюстрации решения общего принципа